

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-3-4>

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ ЗАСОБАМИ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

Потапчук Тетяна Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0003-1680-6976

e-mail: tatvolod@ukr.net

У статті зазначено, що сучасна система вищої освіти в Україні зазнає значних трансформацій, що зумовлює постійне зростання вимог до професійного рівня фахівця. Формування творчого, високоосвіченого студента є ключовим завданням, закріпленим у Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», Державній програмі «Вчитель» та Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року.

Особливої актуальності набуває естетичний аспект підготовки студентів у закладах вищої освіти. Ця необхідність посилюється низкою суперечностей між: потребою сучасної школи у високопрофесійних педагогах і недостатнім рівнем сформованості естетичної компетентності вчителів гуманітарних спеціальностей; потребою ґрунтовного дослідження процесу формування естетичної компетентності студентів університетів та браком наукових розробок у цій сфері; потужним творчо-розвивальним потенціалом естетично-педагогічної діяльності та недостатнім урахуванням цього аспекту в програмах фахових дисциплін.

Попри наявність ґрунтовних наукових напрацювань, проблема формування естетичної компетентності залишається недостатньо дослідженою в контексті сучасних освітніх викликів. Особливо це стосується її інтеграції в освітні програми університетів, що зумовлює необхідність комплексного вивчення й оновлення підходів до професійної підготовки студентів університетів.

Актуальність дослідження визначається потребою у вдосконаленні професійної підготовки студентів через розвиток їхньої естетичної компетентності. Урахування естетичних аспектів у педагогічній діяльності сприятиме вихованню творчого, культурно свідомого покоління фахівців, здатних відповідати викликам сучасності та забезпечувати високий рівень освіти.

Ключові слова: естетична компетентність, мистецтво, цінності, студенти університетів, фахові дисципліни.

FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF UNIVERSITY STUDENTS BY MEANS OF SPECIALIZED DISCIPLINES

Tetyana Potapchuk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

The article notes that the modern system of higher education in Ukraine is undergoing significant transformations, which leads to a constant increase in the requirements for the professional level of a specialist. Formation of a creative, highly educated student is a key task enshrined in the Law of Ukraine "On Education", the Law of Ukraine "On Higher Education", the State Program "Teacher" and the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021.

The aesthetic aspect of student education in higher education institutions is becoming particularly relevant. This need is exacerbated by a number of contradictions between: the need of a modern school for highly professional teachers and the insufficient level of aesthetic competence of teachers of humanities; the need for a thorough study of the process of forming the aesthetic competence of university students and the lack of scientific research in this area; the powerful creative and developmental potential of aesthetic and pedagogical activities and the insufficient consideration of this aspect in the programs of professional disciplines.

Despite the existence of solid scientific developments, the problem of forming aesthetic competence remains insufficiently researched in the context of modern educational challenges. This is especially true of its integration into university curricula, which necessitates a comprehensive study and updating of approaches to the professional training of university students.

The relevance of the study is determined by the need to improve the professional training of students through the development of their aesthetic competence. Taking into account aesthetic aspects in pedagogical activity will contribute to the education of a creative, culturally conscious generation of specialists who are able to meet the challenges of our time and provide a high level of education.

Key words: aesthetic competence, art, values, university students, professional disciplines.

Постановка проблеми. Естетична компетентність є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього фахівця. Її формування засобами фахових дисциплін дозволяє не лише збагачувати духовний світ студентів, але й забезпечує ефективне виконання педагогічних завдань. У сучасних умовах це сприяє підготовці творчо активних педагогів, які шанують культурну спадщину, створюють нові естетичні цінності та здатні відповідати на виклики сучасності.

У зв'язку з цим, формування естетичної компетентності студентів університетів засобами фахових дисциплін потребує окремої уваги та вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема естетизації професійної підготовки студентів не є новою. Багато науковців досліджували різні аспекти творчої підготовки педагогів, серед них: В. Бутенко, І. Зязюн – акцентували увагу на творчій складовій педагогічної діяльності; А. Козир, Л. Масол – досліджували естетичну освіту у вищих навчальних закладах; Л. Кондрацька, О. Рудницька – розглядали аспекти мистецько-педагогічної підготовки; Н. Миропольська, М. Пічкур – аналізували педагогічний потенціал естетичного виховання; О. Реброва, С. Соломаха – звертали увагу на інтеграцію естетичного компоненту у викладання фахових дисциплін.

Мета статті – проаналізувати естетичну компетентність студентів університетів та розкрити зміст даного поняття засобами фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку Ахмед Муайд Карам (2020), естетична компетентність студентів університетів є особистісним новоутворенням, що зміст якої складають сформовані естетичні смаки, емоційно-почуттєвий і культурологічний досвід естетичної діяльності, позитивне емоційне ставлення до естетичних явищ і предметів об'єктивного навколишнього світу. «Естетичну компетентність розглянуто як інтегроване особистісне утворення майбутнього фахівця, що проявляється в його інтересах, потребах, ідеалах, почуттях, здатності сприймати, інтерпретувати, оцінювати й усвідомлювати прекрасне у повсякденному житті, мистецтві, природі, в умінні використовувати отриманий досвід у власній творчій професійній діяльності, оволодінні теорією і практикою формування готовності до образотворчої діяльності та естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва» (Карам, 2020, с. 4). У межах такого наукового підходу естетичний смак є показником естетичної компетентності людини, що відбиває загальною її духовну культуру й ставлення до естетики. Безумовно, засоби мистецтва позитивно впливають на формування естетичних прагнень, знань, цінностей та готовності до творчої естетичної діяльності суб'єктів освітнього процесу (Соколова, Бахова, 2021).

Термін «естетична компетентність» зустрічаємо в працях В. Аторіної (2011), що означає «здатність до естетичного сприймання, переживання, оцінювання і перетворення світу за законами краси; сформованість естетичного ідеалу,

смаку, цінностей; наявність розвинених естетичних почуттів, суджень, знань у галузі естетики, дошкільної педагогіки і психології, вмінь застосовувати їх в естетичному вихованні дітей» (Аторіна, 2011, с. 11).

У колективній монографії (2021), висловлені думки щодо естетичної компетентності майбутніх педагогів та її складників, що є важливими для нашого дослідження. На думку авторів, естетична компетентність є здатністю майбутніх педагогів до естетичного сприйняття та розуміння прекрасного, опанування естетичними знаннями, вміннями, навичками. До естетичної компетентності майбутніх учителів дослідники додають цінності, почуття, естетичні судження, ідеали, поведінку. Розвиток естетичної компетентності майбутніх педагогів, як глибоко переконані автори, передбачає розвинену естетичну чутливість – естетичне сприйняття, емоції, переживання, естетично розвинений інтелект – естетичний ідеал, потреби, погляди, переконання.

На жаль, відсутність естетичного смаку в складі естетичної компетентності студентів університетів певним чином знижує цінність наукової думки. У іншому місці тексту цитованих авторів знаходимо зв'язок естетичної компетентності особистості з мистецтвом, що є цінним для виховання естетичного смаку майбутніх музично-педагогічних працівників. До змісту структури естетичної компетентності майбутніх педагогів відносять теоретичні знання в галузі мистецтва, вміння і навички професійної діяльності, сформованість особистісно-професійних якостей (креативність, освіченість у сфері естетичного, мистецтва, творче мислення й світоглядні настанови). Такий підхід наводить на думку про те, що естетична компетентність є інтегрованим новоутворенням особистості студента, що являє собою готовність до розвитку творчої індивідуальності, моральної свідомості, професіоналізму на високому рівні. У свою чергу, мистецтво виховує духовну культуру та творчу особистість, розвиває емоційну сферу, сприяє творчому самовираженню в художньо-мистецькій діяльності (Аторіна, 2021).

Фахові дисципліни є основою професійної підготовки студентів, проте їхній потенціал виходить далеко за межі вузькоспеціалізованих знань. Вони можуть слугувати ефективним засобом формування естетичної компетентності за умови інтеграції естетичних аспектів у освітній процес.

Аналіз навчальних планів, програм, підручників і науково-методичної літератури свідчить про необхідність спрямування освітнього процесу у закладах вищої освіти на формування естетичної компетентності студентів. Такий підхід є важливою складовою професійної підготовки майбутнього педагога, оскільки забезпечує розвиток його творчих здібностей, художнього смаку та вміння створювати естетичне середовище у процесі навчання (Койчева, Галіцян, Лян Цзе, 2020).

Формування естетичної компетентності вимагає вдосконалення змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу, зокрема таких, як психоло-

гія, педагогіка, основи педагогічної майстерності тощо. Для досягнення цієї мети до навчальних програм доцільно включити теми, що сприяють розвитку естетичних якостей особистості студента.

Пропозиції щодо вдосконалення змісту навчальних дисциплін полягають у розширенні тематики дисциплін психолого-педагогічного циклу; вивчення основ естетичного виховання та його ролі у формуванні особистості студента; аналізі впливу художніх і літературних творів на розвиток морально-естетичних цінностей та формуванні навичок створення естетично привабливого навчального середовища.

Фахові дисципліни мають мати практичну орієнтацію, яка полягає у проведенні тренінгів з педагогічної майстерності, зокрема щодо використання мистецьких методів у навчанні та організації майстер-класів із формування естетичної компетентності через педагогічну майстерність, аналіз творів мистецтва, музики чи кіно.

Поєднання знань із педагогіки, психології та літературознавства для формування цілісного розуміння естетики в освіті та вивчення методик інтеграції естетичних компонентів у різні освітні предмети має міждисциплінарний підхід.

Викладач відіграє ключову роль у формуванні естетичної культури та компетентності студентів. Щоб ефективно впливати на виховання естетичних якостей студентів, викладач сам повинен володіти високим рівнем естетичної компетентності. Естетична культура викладача закладу вищої освіти є базовим компонентом його професійної майстерності, яка значною мірою визначає естетичний розвиток студентів (Нечепоренко, 2005).

Рівень естетичної компетентності викладача безпосередньо впливає на здатність студентів формувати художній смак, естетичні цінності та загальну культуру. Тому вища освіта повинна забезпечити підготовку педагогів, які є: естетично розвиненими особистостями: збагаченими естетичними знаннями та чутливими до краси в природі, мистецтві, суспільному житті; компетентними носіями естетичних цінностей: здатними інтегрувати естетичні ідеї в навчальний процес і позаурочну діяльність; творчими та креативними педагогами: які мотивують студентів до творчого мислення, самовираження та пошуку краси в повсякденному житті (Мельничук С. Г. 1995).

Для досягнення цього завдання викладачі закладів вищої освіти повинні не лише передавати необхідні знання, а й формувати у студентів прагнення до саморозвитку, стимулювати їхню творчість, розвивати естетичний світогляд та навички використання сучасних засобів і методів формування естетичної компетентності.

На думку Л. Масол (2006), естетична компетентність викладача є багатогранним духовно-естетичним феноменом, що відображає його готовність і здатність ефективно використовувати особистісні ресурси в професійній діяльності. Вона включає органічно впорядковану систему естетичних знань, умінь, ставлень, здібностей та якостей, які необхідні для вирішення

художніх і педагогічних завдань як у звичних, так і в нестандартних ситуаціях. Окрім того, естетична компетентність сприяє вибудовуванню власної траєкторії життєтворчості, збагачуючи духовний і професійний досвід педагога (Масол, 2006).

Професійна діяльність студента має унікальний характер і залежить від його здатності мислити в «нелінійному» гуманітарному стилі. Це включає вміння вибудовувати конструктивні моделі спілкування на основі полілогу, толерантності та взаємоповаги. Особистісні риси, такі як емпатійність, рефлексивність і конгруентність, стають важливими інструментами взаємодії в суб'єкт-суб'єктних відносинах.

Відтак, естетична компетентність студентів університетів може бути визначена як інтегративна характеристика, що поєднує особистісні та професійні аспекти його діяльності. Вона базується на здатності викладача організувати освітній процес відповідно до естетичних принципів, включаючи розуміння таких концептів, як трагічне й комічне, прекрасне й потворне, піднесене й низьке.

Ця компетентність формується на основі динамічного комплексу знань і вмінь, що дозволяють вирішувати професійні завдання, керуючись естетичними ідеалами, гуманістичними та культуротворчими цінностями. Її ключовими складовими є: естетичний смак (здатність до оцінювання явищ з точки зору гармонії, пропорційності та краси); естетична свідомість (усвідомлення ролі естетики в професійному та особистому житті); естетична культура (готовність застосовувати естетичні підходи у виховній і освітній діяльності) (Глазунова, 2006).

Естетична компетентність студентів є не лише професійною характеристикою, а й відображенням його гуманістичних і культурних орієнтацій. Вона сприяє створенню гармонійного педагогічного середовища, яке відповідає потребам сучасного суспільства й спрямоване на розвиток духовності, культури та естетичних цінностей у студентів закладів вищої освіти.

Висновки. Отже, удосконалення навчальних планів і програм відповідно до цих пропозицій сприятиме: збагаченню професійного та культурного світогляду студентів; розвитку їхньої здатності формувати естетичні цінності та художній смак; підвищенню загальної ефективності освітнього процесу в університеті через застосування естетично орієнтованих методик.

Таким чином формування естетичної компетентності є важливою складовою підготовки студентів університетів, яка забезпечує не лише розвиток його професійних навичок, але й сприяє гармонійному вихованню. Удосконалення навчальних планів і програм за рахунок включення естетично спрямованих тем дозволить підготувати майбутніх педагогів, здатних відповідати викликам сучасної освіти та створювати естетичне середовище для розвитку своїх вихованців.

Література:

- Карам Ахмед Муайд. (2020). Формування естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в позааудиторній роботі університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 226 с.
- Соколова А., Бахова Д. (2021). Виконавська інтерпретація оперних вокальних жанрів у процесі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Новий Колегіум*. №4 (106). С. 54–58.
- Аторіна В. М. (2021). Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці : дис. ... доктора філософії : 011 Освітні, педагогічні науки. Глухів, 314 с.
- Професійна підготовка майбутніх педагогів: теоретико-прикладні аспекти : монографія / Боровець О. В., Бричок С. Б., Гудовсек О. А., Міщенко О. М., Соичук Р. Л., Третяк О. М., Яковичина Т. В.; за наук. ред. Р. Л. Соичук. Рівне : О. Зень, 2021. 260 с. Розділ 7. Естетичне виховання майбутніх педагогів. С. 227.
- Аторіна В. (2021). Естетизація предметно-розвивального освітнього середовища закладу вищої освіти як важлива умова розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*. № 5. С. 10–15.
- Койчева Тетяна, Галицан Ольга, Лян ЦЗЕ. (2020). Критеріальний підхід до формування естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. № 1 (68), лютий. С. 116–121.
- Нечепоренко М. В. (2005). Формування естетичної культури студентів класичних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. В. Нечепоренко. Харків, 190 с.
- Мельничук С. Г. (1995). Формування естетичної культури майбутніх вчителів (історико-педагогічний аспект, 1860–1970 роки). К. : Наукова думка, 198 с.
- Масол Л. М. (2006). Загальна мистецька освіта: теорія і практика : моногр. К. : Промінь, 432 с.
- Глазунова Л. О. (2013). Педагогічні умови формування естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога засобами народознавства. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. 3 (69). С. 207–211.

References:

- Karam Axmed Muajid. (2020). Formuvannya estetychnoyi kompetentnosti majbutnix uchyteliv obrazotvorchogo mystecztva v pozaaudytornij roboti universytetu [Formation of aesthetic competence of future teachers of fine arts in extracurricular work of the university]: dy's. ... kand. ped. nauk : 13.00.07. Ky' yiv, 226 s.
- Sokolova A., Baxova D. 2021. Vykonavs'ka interpretaciya operny'x vokal'ny'x zhanriv u procesi vokal'noyi pidgotovky' majbutnix uchyteliv muzychnogo mystecztva [Performing interpretation of opera vocal genres in the process of vocal training of future teachers of musical art]. *Novy'j Kolegium*, 4 (106), 54–58.
- Atorina V. M. (2021). Rozvytok estetychnoyi kompetentnosti majbutnix vyhovateliv zakladiv doshkil'noyi osvity u faxovij pidgotovci [Development of aesthetic competence of future educators of preschool educational institutions in professional training]: dy's. ... doktora filosofiyi : 011 Osvitni, pedagogichni nauky'. Gluxiv, 314 s.
- Profesijna pidgotovka majbutnix pedagogiv [Professional training of future teachers: theoretical and applied aspects]: teoretyko-prykladny'j aspekt : monografiya / Borovecz' O. V., Bry'chok S. B., Gudovsek O. A., Mishhenya O. M., Sojchuk R. L., Tretyak O. M., Yakovy'shy'na T. V.; za nauk. red. R. L. Sojchuk. Rivne : O. Zen', 2021. 260 s. Rozdil 7. Estetychne vyhovannya majbutnix pedagogiv. S. 227.
- Atorina V. (2021). Estetyzaciya predmetno-rozvyval'nogo osvitn'ogo sere dov'y'shha zakladu vy'shhoyi osvity yak vazhly'va umova rozvytku estetychnoyi kompetentnosti majbutnix vyhovateliv zakladiv doshkil'noyi osvity [Aestheticization of the subject-developmental educational environment of a higher education institution as an important condition for the development of aesthetic competence of future educators of preschool education institutions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 10–15.
- Kojcheva Tetyana, Galiczyn Ol'ga, Lyan CzZE (2020). Kryterial'ny'j pidxid do formuvannya estetychnoyi kompetentnosti majbutnix uchyteliv humanitarny'x special'nostej [Criterion-based approach to the formation of aesthetic competence of future teachers of humanitarian specialties]. *Naukovy'j visnyk MNU imeni V. O. Suxomlyns'kogo. Pedagogichni nauky*, 1 (68), S. 116–121.
- Necheporenko M. V. (2005). Formuvannya estetychnoyi kul'tury studentiv klasychny'x universytetiv [Formation of aesthetic culture of students of classical universities] : dy's. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Xarkiv, 190 s.
- Melnychuk S. G. (1995). Formuvannya estetychnoyi kul'tury majbutnix vchyteliv (istoryko-pedagogichny'j aspekt, 1860–1970 roky) [Formation of aesthetic culture of future teachers (historical and pedagogical aspect, 1860-1970)]. K. : Naukova dumka, 198 s.
- Masol L. M. (2006). Zagal'na mystec'ka osvita: teoriya i prakty'ka [General art education: theory and practice]: monogr. K.: Promin, 432 s.
- Glazunova L. O. (2013). Pedagogichni umovy formuvannya estetychnoyi kompetentnosti majbutn'ogo vchy'telya-filologa zasobamy narodoznavstva [Pedagogical conditions for the formation of aesthetic competence of a future teacher-philologist by means of ethnography]. *Visnyk Zhytomyr'skogo derzhavnogo universytetu, Pedagogichni nauky*, 3 (69), S. 207–211.